

1. R. SAMSON RAPHAEL HIRSCH – WHY WERE THE BUTLER & BAKER SO DEPRESSED?

”וַיַּחְלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ בְּלֵילָה אֶחָד אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ” - כל הכתוב כאן, נוסף על שלשת המלים וַיַּחְלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם, נראה מיותר בהחלט. איש חֲלֹמוֹ בְּלֵילָה אֶחָד איש כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ אין זה אלא טבעי, שכן הפתרון הולך אחר החלום. ובסופו של דבר: הַמְשָׁקָה וְהָאִפָּה אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר אֲסוּרִים בְּבֵית הַסֵּהַר - כל זה כבר ידענו ביחס אל השניים. אולם נראה הדבר שכל זה בא לציין אותן הנקודות שבחלומות שהדריכו אותם מנוחה. בעצם החלומות לא היה כל דבר שעורר תשומת לב. בשעה שמשקה חולם שהוא מוזג יין ומגיש אותו למלך, דבר שהוא עסוק בו אולי כבר שלשים שנה, וכן האופה, מה כאן מעורר תשומת לב? ומה כאן זקוק לפתרון? אולם עצם הבהירות והדמיון של שני החלומות, שהופיעו בלילה אחד, הם שעוררו את תשומת לבם. לשני החלומות היה תוכן אחד: איש איש חלם על מאורעות עבודתו, איש איש בעבודתו היה נושא לחלומו. ”שניהם” חלמו בלילה אחד, איש איש את חלומו הוא. שניהם, שעתה היו אסורים, ראו את עצמם, האחד שוב כמשקה, והשני שוב כאופה. ועם זה לא היו החלומות כדוגמת כל חלום, אלא כמעט כ”פתרון חלום”, כלומר, הם היו כה בהירים עד שרק מה שהוא היה חסר, ושוב לא היו זקוקים לפותר. אילו, לדוגמה, המשקה היה חולם על שלושת ימים ולא על שלושת שריגים, הרי כל השאר היה ברור ומבואר. ואולם דוקא הבהירות המדמדת הדמיון, וההתאמה שהתגלתה אפילו במספר השלשה, הם שנתנו משמעות מיוחדת לחלומות אלה, משמעות הקשורה בגורלם, ופתרונה הטריד את מחשבתם ואת לבם.

2. R. YONATAN GROSSMAN, BAR ILAN – WHAT WAS THE PURPOSE OF THE BAKER’S DREAM?

בסופו של דבר נזכר שר המשקים ביוסף, ובזכות דבריו הובא יוסף לפני מלך מצרים. לחלומו של שר המשקים יש אפוא תרומה ברורה להתפתחות עלילת יוסף במצרים. גם הוא ממלא תפקיד במגמת ההשגחה להעלות בסופו של דבר את יוסף מן הבור. יחד עם שר המשקים חלם גם שר האופים חלום מיוחד, וגם את חלומו פתר יוסף באופן מדויק, אלא שחלום שר האופים ופתרונו מעוררים קושי. לכאורה אין בהם כל צורך! החלום ופתרונו אינם נוטלים חלק בהמשך הקורות את יוסף, וגם לולא חלם שר האופים כלל, לא היה נגרע דבר מהתפתחות הסיפור. אבל מאחר שברור שקורותיו של יוסף במצרים מושגחים על ידי ה', יש למצוא גם את התפקיד של חלום שר האופים בהתפתחות הכוללת של סיפורי יוסף במצרים. ניתן לטעון שכל עצמו של חלום שר האופים לא בא אלא להגדיל את התרשמותו של שר המשקים. יוסף פתר נכונה לא רק את חלומו שלו, אלא גם את חלום שר האופים. אלא שהסבר זה אינו מספיק... הרי בסופו של דבר לא היה די אף בפתרונם של שני חלומות, ושר המשקים שכח את יוסף! ואף כשנזכר בו לאחר שנתיים, קשה להניח שהיה זה אך בשל העובדה שיוסף פתר נכונה גם את חלום שר האופים. סביר יותר שגם לו פתר יוסף אך את חלומו של שר המשקים, היה הלה מעלה את דמותו לנגד עיניו עת ביקשו פותר חלומות למלך.

3. BEREISHIT 41:9-13 – THE ROYAL BUTLER TELLS PHARAOH ABOUT JOSEPH

(ט) וַיְדַבֵּר שֵׁר הַמְשָׁקִים אֶת פְּרֵעָה לֵאמֹר אֶת חֲטָאֵי אֲנִי מִזְכִּיר הַיּוֹם : (י) פְּרֵעָה קָצַף עַל עֲבָדָיו וַיִּתֵּן אֹתִי בַּמְשָׁמֶר בֵּית שֵׁר הַטְּבָחִים אֹתִי וְאֶת שֵׁר הָאֹפִים : (יא) וַנְּחַלְמָה חֲלוֹם בְּלֵילָה אֶחָד אֲנִי וְהוּא אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ חֲלָמְנוּ : (יב) וְשֵׁם אֲתָנוּ נֶעַר עֲבָרִי עָבָד לְשֵׁר הַטְּבָחִים וְנִסְפָּר לוֹ וַיִּפְתֹּר לָנוּ אֶת חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ כְּחֹלְמוֹ פֶּתֵר : (יג) וַיְהִי כִּאֲשֶׁר פֶּתֵר לָנוּ כִּן הָיָה אֹתִי הַשִּׁיב עַל כְּנִי וְאֵתוֹ תְּלָה :

4. R. YONATAN GROSSMAN – COMPARING AND CONTRASTING THE TWO DREAMS

ניכר שכל שר חולם על מקצועו: שר המשקים חולם על גפן ויין, ושר האופים על 'מעשה אופה'. בדבר זה יש בכדי לקשור את החלום לעתידים המקצועי... יתר על כן, החלומות דומים זה לזה באופן מפתיע. שני השרים חלמו על שלושה דברים הקשורים בעיסוקם: שר המשקים חלם על שלושה שריגי גפן, ושר האופים על שלושה סלים. והכתוב מדגיש זיקה זו שבין שני החלומות באמצעות הביטוי המשותף "והנה שלושה". הדמיון בין החלומות ממשיך גם במעורבותו של פרעה בחלום: שר המשקים חלם שהוא נותן מן היין לפרעה, ואילו שר האופים חלם על "מאכל פרעה", כלומר: מאכל המיועד למלך. כאמור, מדבר זה למד יוסף שהחלומות עוסקים במקצועם של השרים ובעמידתם (או באי-עמידתם...) מול המלך.

עם זאת, ישנם גם כמה פערים חשובים בין שני החלומות, פערים שכנראה הביאו את יוסף לפתרונות השונים שנתן להם. ההבדל הראשון בא עוד לפני סיפור החלום עצמו בהצגת הדברים מפי שני השרים: שר המשקים פתח "בחלומי", ואילו שר האופים הוסיף "אף אני בחלומי" ... נדמה ששר האופים מסגיר בביטוי זה גם את ציפייתו כי פתרון חלומו יהיה כפתרון חלומו של חברו: "אף אני" הוא מדגיש... בהצגת החלום עצמו ברצוני לעמוד על ארבעה הבדלים חשובים: א. שר המשקים ראה גפן לפניו ("והנה גפן לפני"), בעוד ששר האופים ראה את סלי המאפה על ראשו ("מעל ראשי"); והדבר מודגש שנית בסיום החלום: "מן הסל מעל ראשי". ב. שר המשקים חלם על מקור הענבים ("שריגים") ועל כל תהליך צמיחתם, בעוד ששר האופים חלם על מקום האכסון של מיני המאפה ("סלי חרי", ולא תנור למשל), וממילא אין מתואר בחלומו תהליך האפייה כלל. ג. שר המשקים פעיל בחלום: הוא עצמו מחזיק בכוס פרעה, סוחט את הענבים לתוכה ונותנה לפרעה. שר האופים, לעומתו, פסיבי לכל אורך החלום: גם אם דברים מעניינים מתרחשים ממעל לראשו והוא אינו נוטל בהם חלק פעיל. ד. ההבדל הבולט מכול הוא כמובן בשאלת הגעת מיני המאכל ליעדם: שר המשקים מגיש את היין לפרעה, בעוד שבחלומו של שר האופים מילאו מיני המאכל את כרסם של העופות החגים ממעל לראשו. נדמה שיוסף מנצל בפתרונו הן את הדמיון בין החלומות והן את ההבדלים ביניהם

5. R. YONATAN GROSSMAN – YOSEF PLAYED ALONG WITH THE SIMILARITIES

הדמיון בשפה של הפתרונות הוא כל כך גדול, עד כי נראה שיוסף יצר במכוון תחושה ראשונית כי אלה היו פתרונות זהים. תחילה פירש את סמל המספר שלוש באותו האופן ובאותה הלשון: "שלושת ימים הם". אחר כך פתח באותן המילים "בעוד שלשת ימים" ובמילים זהות המשיך: "ישא פרעה את ראשך". כמעט יכולים אנו לראות בדמיונו את החיוך המתחיל להתפשט על פניו של שר האופים: אכן, גם חלומו עומד להיפתר כדרך שנפתר חלום שר המשקים. אך הנה מוסיף יוסף מילה אחת: "ישא פרעה את ראשך - מעליך"! בניגוד לשר המשקים, שיחזור למשרתו, עתיד שר האופים המסכן להיתלות על עץ.

6. R. YONATAN GROSSMAN – DIFFERENT TYPES OF DREAMS

ישנם שני סוגי פתרון חלומות. סוג אחד הוא החלומות הסימבוליים: חלומות שבהם 'עץ' אינו באמת עץ אלא רומז לדבר מה אחר (צמיחה? גדילה?). 'בית' אינו מבטא בית ממש אלא מסמל משהו אחר (ביטחון?). על הדרך הזו פירש יעקב את חלומות יוסף בתחילת הפרשה: השמש והירח המשתחווים ליוסף סימלו את "אני ואמך", ואחד עשר הכוכבים סימלו את "אחיך". לעומת זאת, ישנם חלומות שהחפצים או הדמויות המופיעים בהם משקפים את ממשותם הריאלית: עץ הוא עץ ובית הוא בית, ופשר החלום נעוץ בעיקר בהתרחשות המלווה דברים אלו. כך, למשל, הבינו רוב

הפרשנים את חלום יעקב בברחו לחרן: המלאכים העולים ויורדים בסולם לא סימלו דבר מה אחר, כי אם את עצמם, ועלייתם וירידתם במקום זה ביקשה לרמוז ליעקב ש"זה שער השמים", כפי שאכן אמר יעקב כשהתעורר מחלומו.

בסיפורנו מבדיל יוסף בין שני החלומות ופותר כל אחד מהם בדרך שונה. פתרונו לשר המשקים אינו מנצל את הדברים שבחלום כסמלים לדבר אחר, למעט שלושת השריגים, הרומזים לשלושה ימים. שר המשקים חלם שהוא סוחט יין עבור פרעה ומגיש לו, ויוסף אומר שאכן כך יהיה. חלומו עתיד להתגשם במציאות, והוא ישוב להשקות את פרעה כאשר עשה. בפתרון לשר האופים, לעומת זאת, מיני המאכל שאכלו העופות אינם מכוונים למיני מאכל אמתיים, כי אם לשר האופים עצמו שאת בשרו יאכלו העופות, והסל שבו היו מונחים אותם מיני מאכל, מסמל בפתרון את העץ שעליו יהיה 'מונח' שר האופים.

ההבדלים שהוזכרו לעיל הם שהורו ליוסף כי אמנם שני טיפוסים שונים של חלום עומדים בפניו. בחלומו של שר המשקים ישנה התרחשות שהוא נוטל בה חלק: הגפן נמצאת 'לפניו' מפני שהוא פועל בה סוחט את ענביה ומגיש את היין לפרעה. לעומת זאת, בחלום שר האופים הוא אינו פעיל: ההתרחשות נעשית 'מעל ראשו', ולולא חלם, לא יכול היה אפילו לראות את שנעשה שם....

7. R. YONATAN GROSSMAN – THE ROYAL BUTLER HAS A EUREKA MOMENT

גם חלום פרעה היה חלום כפול: תחילה חלם על שבע הפרות הדקות והבריאות, ואחר כך על השיבולים הדקות והבריאות. חלום כפול זה הוא שמכה לפתע בשר המשקים ומזכיר לו את החלום הכפול שחלמו הוא וחברו בשבתם בבית הסוהר. הרושם הגדול שהותיר יוסף בשר המשקים לא הסתכם בפתרון נכון כשלעצמו; הוא נבע מן היכולת להבדיל בין שני חלומות הנראים, במבט ראשון, דומים מאוד.

סביר להניח שדבר זה הוא שביקש שר המשקים להדגיש באוזני המלך: אפשר ששני חלומותיך אינם מבשרים אותה בשורה; ייתכן שיש לחלק ביניהם חילוק עדין שאותו ידע לעשות הנער העברי, עבד לשר הטבחים. ואפשר שדבר זה הוא גם ששכנע את פרעה 'להריץ את יוסף מן הבור': יכולתו לפתור באופן שונה שני חלומות שנחלמו בלילה אחד ולשניהם מוטיבים דומים ובכל זאת פשרם שונה. מעתה מובן תפקידו של חלום שר האופים: אין מדובר בכמות החלומות שפתר יוסף נכונה, כי אם בהבחנתו העדינה בין חלום לחלום בין "ישא פרעה את ראשך" לבין "ישא פרעה את ראשך מעליך".